

RESTAURÁTORSKÝ ZÁMĚR A PRŮZKUM

Kamenná socha sv. Václava na Karlově mostě

Vypracoval:

MgA. Jakub Tluchoř

© 2020

Obsah

1. Základní informace	2
1.1. Data památky	2
1.2. Údaje o akci	2
2. Úvod	3
3. Popis památky	3
3.1. Vizuální popis	3
3.1.1. Socha	3
3.1.2. Piedestal	3
4. Restaurátorský průzkum	4
4.1. Vizuální průzkum - popis stavu před restaurováním	4
4.1.1. Stav kamenného materiálu	4
4.1.2. Znečištění	4
4.1.3. Materiálové poškození	4
4.2. Umělecko - historický průzkum	5
4.2.1. Autor sochy	5
4.2.2. Socha sv. Václava v kontextu sochařské výzdoby Karlova mostu	5
4.2.3. Ikonografický průzkum	7
4.3. Vyhodnocení restaurátorského průzkumu	7
5. Restaurátorský záměr	7
5.1. Koncepce restaurátorského zásahu	7
5.2. Návrh procesu restaurování	8
5.2.1. Etapa dokumentace	8
5.2.2. Etapa prekonsolidace	8
5.2.3. Etapa čištění	8
5.2.3.1. Mechanické čištění	8
5.2.3.2. Čištění mokrou cestou	8
5.2.3.3. Odstranění biologického napadení	9
5.2.4. Etapa konsolidace	9
5.2.5. Etapa plastické retuše	9
5.2.6. Etapa barevné retuše	9
5.2.7. Etapa hydrofobizace a biocidní ochrany	9
6. Doporučený režim památky	10
7. Přílohy	10
8. Grafická dokumentace	13
9. Fotodokumentace	15

1. Základní informace

1.1. Data památky

Název díla : Kamenná socha sv. Václava na Karlově mostě
Autor: Josef Kamil Alois Böhm
inventární č.GHMP: VP - 78
Datum vzniku: 15.10.1858
Lokace: Karlův Most v Praze
Materiál: nehvizdský a kryrský pískovec

Rozměry :
socha: výška 240 cm
šířka 65 cm
hloubka 55 cm
soklová architektura: výška: 150 cm
šířka: 70 cm
hloubka: 70 cm
celkem: výška: 390 cm
šířka: 70 cm
hloubka: 70 cm

Číslo rejstříku ÚSKP: památková rezervace rejst. č. ÚSKP 1028 - Praha

Vlastník a investor : **GHMP**
Staroměstské náměstí 605/13, 110 00 Praha 1
IČ: 00064416, DIČ: CZ 00064416

1.2. Údaje o akci

Restaurátorský záměr sestavil: MgA. Jakub Tluchoř,
Termín vypracování rest. záměru: 28.11.2020

Restaurátorský průzkum a záměr obsahuje 9 x stran textu, 2 x přílohy, 2 x grafické dokumentace, 19 x fotografie aktuálního stavu

V Rudné dne 28.11.2020

MgA. Jakub Tluchoř
č. j. MK.12602/2018 OPP

.....

2. Úvod

Předmětem restaurování je kamenná pískovcová socha sv. Václava na Karlově mostě v Praze nacházející se na 15. jižním pilíři po pravé straně od Malé Strany, jejímž autorem je Josef Kamil Alois Böhm.

Socha vykazuje známky dlouhodobé neúdržby, povrch je pokryt souvislou vrstvou zčernalých síranových krust, která omezuje prodyšnost a paropropustnost kamenného materiálu. Tato skutečnost se projevuje degradací povrchu kamene nejvíce v dolní části sochy a soklové architektury, kde bylo přistoupeno v minulosti k povrchovému tmelení, které se ukázalo jako nevhodné, jelikož dochází k jeho plošnému odlučování. Biologické napadení, které ulpívá na exponovaných částech sochy, také přispívá k rozrušování a následné erozi kamenného materiálu. Pískovcový materiál se místy drolí a je nesoudržný, ubývá tak autentická hmota sochy. Z těchto důvodů je nutné přistoupit k restaurování a záchraně této cenné památky, k němuž bude přikročeno ve spolupráci s Galerií hlavního města Prahy, odborným restaurátorem a odborným dohledem Národního památkového ústavu.

3. Popis památky

3.1. Vizuální popis

Skulptura je umístěna na původní soklové architektuře, která je vystavěná na hlavici pilíře Karlova mostu.

3.1.1. Socha

Socha sv. Václava je provedena v nadživotní velikosti. Materiálem zhotovení je světlý jemnozrný pískovec z Nehvizd. Zpodobnění je z ikonografického hlediska klasické. Postava panovníka stojí v kontrastu a je vypracována ze všech stran. Socha po vizuální stránce nevykazuje větší poškození. Povrch je celkově pokryt souvislou zčernalou vrstvou jak neblaze prospívající technickému stavu památky, tak i vizuálně degradující její prezentaci. Lokálně na exponovaných místech se vyskytuje biologické napadení. Pod sochou se nachází původně zlatený nápis ORA PRO NOBIS.

3.1.2. Piedestal

Socha sv. Václava stojí na 150 cm vysokém soklu skládajícím se ze tří kvádrů - patky, dříku a profilované hlavice. Na středovém bloku je nápisová deska nesoucí dedikační nápis:

**In memoriam festivitatis primae lustris quinti post foundationem instituti
coecorum adulatorum in Bohemia celebrate Pragae IV. in Octob. MDCCCLVII.**

Na paměť první slavnosti čtvrt století od založení ústavu slepých dospělých v Praze,
4. října 1857.

Barevnost původního zvýraznění tohoto textu bude muset být prokázána doplňujícím průzkumem. Podle dobových pramenů byl pro soklovou architekturu vybrán načervenalý pískovec z lomu v Kryrech. Pokud se tato skutečnost potvrdí při procesu čištění, bylo by dobré k ní přihlídnout, a popřípadě bych doporučoval v etapě barevné retuše tuto barevnou koncepci citlivě zvýraznit. Technický stav kamenného materiálu je na pohled patrný. Povrchová vrstva o síle cca 1-2 cm je nejvíce ve spodní části nestabilní, drolí se a odlupuje lístkováním. Tato skutečnost byla již v minulosti opakovaně řešena plošnými tmely, které se nyní také plošně odlupují.

4. Restaurátorský průzkum

4.1. Vizuální průzkum - popis stavu před restaurováním

4.1.1. Stav kamenného materiálu

Pískovcový kamenný materiál je místy rozrušený a nesoudržný. Příčinou je uzavírání povrchu neprodyšnými síranovými krustami, přítomnost biologického napadení a užití plošných povrchových neprodyšných tmelů.

4.1.2. Znečištění

Socha je v celé ploše povrchu pokryta zčernalou síranovou krustou. Vzhledem k jejímu umístění v exteriéru je povrch lokálně pokryt různými druhy biologického napadení, a dále residui atmosférických polutantů.

4.1.3. Materiálové poškození

Největší materiálová poškození doznala spodní část soklové architektury, jejíž materiálová struktura se na povrchu postupně rozpadá. Pískovec je rozvolněný, drolí se lístkováním. Odpraskávají celé hrany a rohy. Materiál vlastní sochy sv. Václava zatím takováto poškození nevykazuje, pouze na levém lýtku dochází pravděpodobně k migraci vnitřních solí, které se projevuje zahnědnutím povrchu a částečným lokálním drolením pískovce.

4.2. Umělecko - historický průzkum

4.2.1 Autor sochy

Josef Kamil Böhm (*14. 12. 1828 - † 26. 1. 1862) se vyučil kameníkem u Josefa Maxe v Praze. Souběžně s působením v Maxově dílně od roku 1847 studoval na AVU. Další umělecké vzdělání umožněné podporou knížete Rohana nabyt 1850–53 studiem na AVU ve Vídni, kde se učil u Franze Bauera a Hanse Gassera. Roku 1854 si zařídil samostatnou dílnu.

Mezi jeho práce patří jak historické sochy a sousoší, tak portrétní sochy v životní velikosti. K prvním zakázkám patří socha Záboje pro Dvůr Králové nad Labem. S Josefem Maxem spolupracoval na sochařské výzdobě Krannerovy kašny (1850). Na památku českých vojínů padlých na uherských a italských bojištích v letech 1848 – 1849, vytvořil roku 1852 dle návrhu sochaře Josefa Maxe sochu ležícího lva, která se nyní nachází v zatáčce tramvajové trati v Chotkově ulici. Roku 1858 zhotovil volnou repliku sochy anděla přemáhajícího d'ábla pro balustrádu Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí. V témže roce vytvořil sochu sv. Václava pro Karlův most. Pro park plynárny v Karlíně navrhl busty osmnácti významných průmyslníků. V přední síni kaple na Sychrově se nacházejí čtyři jeho sochy z historie rodu knížete Rohana, dále busta císaře Františka Josefa I. a kardinála Harracha. Za ně získal roku 1859 Klarovo stipendium a 1860 odjel na stáž do Říma. Za římského pobytu vznikla busta choti Aloise Klara Rosiny pro kapli sv. Rafaela v Ústavu slepců na Klárově. V důsledku plicní nemoci tamní studia v závěru roku 1861 ukončil a vrátil se do Prahy. Na počátku roku 1862 mladý umělec umírá na tuberkulózu. (Biografický slovník českých zemí 6, Praha 2007, s. 15; Bohemia 1862, Nr. 27, s. 259; Lumír belletristický týdeník, Nr. 8, 1862, S. 187.)

4.2.2. Socha sv. Václava v kontextu sochařské výzdoby Karlova mostu

Původní sochařská výzdoba Karlova mostu byla soustředěná na mostecké věže, zejména staroměstskou, most samotný však kromě hlavy tzv. Bradáče až do konce 17. století zdobil jen několikrát obnovovaný kříž a boží muka, ke kterým pak přibyla socha Bruncvíka na zhlaví pilíře na Kampě. Do této doby se tedy svou podobou příliš nelišil od dalších gotických mostů dochovaných v rámci Evropy.

Změna nastala v roce 1683, kdy byla u příležitosti uplynutí 300 let od domnělé smrti sv. Jana Nepomuckého na mostě vztyčena první socha umučeného generálního vikáře (blahořečen 1721 a svatořečen 1729), která zahájila proces výzdoby celého mostu sochami světců, jenž se tak vzhledem přiblížil například Andělskému mostu v Římě.

Sochařská výzdoba mostu vznikala během 18. století a podílely se na ní dvě generace sochařů z nejvýznamnějších pražských sochařských dílen - Jan Brokoff, Matěj Václav Jäckel, Jan Oldřich Mayer, Jeroným Kohl, Michael Bernard Mandel z první generace, a bratři Brokofové, Matyáš Bernard Braun či Ignác František Platzer z generace druhé.

K další, výraznější proměně výzdoby došlo kolem poloviny 19. století, kdy po poškození plastik během Windischgraetzova bombardování pražských povstalců v roce 1848 začal magistrát jednat o neuspokojivém technickém stavu soch. Za restaurátora byl zvolen sochař Josef Max, který k barokním sochám přistupoval s úctou, avšak byl nucen pohlížet i na nákladnost potřebných restaurátorských zásahů. Na základě jeho souhrnné zprávy tak bylo v roce 1852 rozhodnuto, že některá sousoší již nebudou opravována, nýbrž budou nahrazena novými sochami „*se všemi charakteristickými vlastnostmi jejich tvůrců*“. Sám Josef Max s bratrem Emanueleem vytvořili pro most celkem šest soch. Kromě nich se při výzdobě uplatnil také Josef Kamil Böhm, autor sochy sv. Václava (1858) umístěné na 15. jižním pilíři, který zůstal uvolněný po zboření krámků stojících od domu bývalé celnice při nižší mostecké věži až k sousoší na 14. pilíři roku 1822.

Od roku 1837 se Alois Klar, zakladatel a první ředitel Klárova ústavu pro slepce pokoušel vybrat finanční prostředky a následně na tomto místě realizovat osazení sochy sv. Václava. V tu dobu také vznikl návrh pro sochu, perokresba vůdčí osobnosti nazarénské malby, profesora na vídeňské umělecké akademii Josefa Führicha. Realizace se tento plán dočkal až roku 1857 při oslavách 25. výročí založení Klárova ústavu pro slepce, z iniciativy Pavla Aloise Klara, syna zakladatele, jeho ženy Marie Karoliny Klar, rozené hraběnky Wratislaw-Mitrowitz, a jejich tří synů. Na tuto skutečnost odkazuje i dedikační nápis na přední straně piedestalu.

V podobě nově osazených soch se odráží to, že *“umělci přistupovali ke Karlovu mostu jako k památce prvního stupně a snažili se svými díly co nejvíce respektovat její ráz a strukturu. Most pojímají i přes respekt vůči barokním sochám, jež Josef Max chválí a oceňuje, především jako gotický a jejich snažení odpovídá ohleduplnému purismu, ve kterém se v tomto případě vyplnil sen mnoha generací, postavit na gotický most gotické sochy. Jejich dílo odpovídá ideologii zemského patriotismu, který však pomalu začal být přežitkem. Zajímavým příkladem, který v sobě spojuje výše naznačené aspekty, je socha sv. Václava, kterou vytvořil podle návrhu Josefa Führicha sochař Josef Kamil Böhm na první mostní pilíř Karlova mostu na objednávku Paula Aloise Klara. V této soše byl již ve své době spatřován určitý protiněmecký akcent, jak naznačuje v popisu této sochy August Anton Glückselig pro ročenku Libussa redigovanou Paulem Aloisem Klarem „Každý atribut zde má svůj hluboký význam a historické opodstatnění. Držení těla je plné jednoty a harmonie. Vévoda Václav je znázorněn v okamžiku, kdy se posilňuje modlitbou proti císaři Jindřichovi Ptáčníkovi před posledním bojem za nezávislost Čech.”*(Hnojil, Adam.: Josef Max a české sochařství 2. třetiny 19. století. Bakalářská práce, Ústav dějin křesťanského umění, KTF UK, 2016; August Anton Glückselig: Das Standbild St. Wenzels auf der Karlbrücke in Prag, Libussa 1859, s. 380–386.)

Přijetí sochy sv. Václava však nebylo vždy jen takto pozitivní, jak ukazuje například text Václava Volavky, podle nějž tato *„socha představuje ve své mátožnosti a tvrdé neživé formě nejhlubší bod, ke kterému plastická výzdoba kamenného mostu ve svém celku poklesla”*.

(Vojtěch Volavka: České malířství a sochařství 19. století, SPN v Praze 1968, s.225).

4.2.3. Ikonografický průzkum

Socha představuje knížete v rytířském brnění, s praporem a štítem s orlicí, jak se modlí za český národ (nápis Oroduj za nás na podstavci). Sv. Václav zaujímá elegantní vzpřímený postoj, levá noha je stojná, pravá mírně pokrčená a vysunutá dopředu se špičkou vytočenou doprava. Pod levou paží přidržuje kopí a zároveň na ní spočívá štít. Oblečený je v kroužkové košili, přes níž má brnění, suknice sahá do úrovně kolen a plášť sepnutý přes hrudník spadá v mělkých záhybech k zemi. Přes brnění má volně prověšený opasek. Podoba a atributy jsou provedeny dle ustálené svatováclavské ikonografie - delší vlasy spadající na krk, vousy, na hlavě knížecí čapka. Dobové hodnocení zdůrazňuje, že odpovídá parlérovskému ztvárnění sv. Václava ze svatováclavské kaple chrámu sv. Víta namísto staršího zobrazení nalézajícího se ve Vyšehradském kodexu, kde je panovník vyobrazený mladistvější.

4.3. Vyhodnocení restaurátorského průzkumu

Hlavní příčinou současného neutěšeného stavu je dlouhodobá zanedbaná údržba, která se projevila zvýšením povrchové mocnosti zčernalé síranové krusty, která nepříznivě ovlivňuje paropropustnost kamenného povrchu. K degradaci dále nepříznivě přispívá lokální biologické napadení, které rozrušuje povrch. Srážková voda, která přirozeně migruje kamenem směrem dolů, se nestíhá kvůli neparopropustné povrchové zábraně odpařit a ve spodních partiích sochy a soklové architektury se kumuluje. Dochází tak k rozvolňování a bobtnání jílového pojiva (tmelu) v pískovci a k tomu se přidává cyklické odmrzávání povrchu v zimních měsících, a dochází tak k povrchové erozi kamene.

5. Restaurátorský záměr

5.1. Koncepce restaurátorského zásahu

Koncepce restaurátorského zásahu je stanovena v první řadě na základě vyhodnocení restaurátorského průzkumu díla. Účelem restaurování by měla být rehabilitace estetické a funkční kvality díla tak, aby mohlo být nadále prezentováno v exteriérových podmínkách na stávajícím místě.

Dílo bude restaurováno na místě, a tedy veškeré restaurátorské práce budou probíhat z odpovídajícího lešení.

Vzhledem k silné degradaci kamenného materiálu v některých partiích je třeba přistoupit před zahájením dalších etap restaurování k jejich prekonsolidaci.

V etapě čištění dojde na základě vyhodnocení zkoušek rozpustnosti zčernalých síranových krust k jejich odstranění. Citlivě odstraněno bude biologické napadení chemickou a mechanickou cestou bez zbytečných ztrát autentického materiálu.

V rámci závěrečných povrchových barevných úprav dojde k obnovení zlacení 24 karátovým plátkovým zlatem na mixtion u nápisu ORA PRO NOBIS pod postavou světce a dedikačního nápisu na přední desce piedestalu v případě potvrzení původního zlacení.

Vzhledem k exteriérovému nechráněnému umístění památky bude nutné provést kompletní hydrofobizaci jako závěrečnou úpravu.

Všechny etapy budou doprovázeny podrobnou fotodokumentací a jednotlivé kroky budou konzultovány s odpovědným pracovníkem NPÚ a GHMP. Závěrem bude vypracována restaurátorská zpráva s fotodokumentací ve smyslu § 14, zák. 20/87 Sb. v rozsahu, který plně postihuje všechny postupy a zásahy, které byly provedeny na originálu uměleckého díla.

5.2. Návrh procesu restaurování

5.2.1. Etapa dokumentace

V první řadě bude třeba provést důkladnou fotodokumentaci a zaměření památky. Podrobná fotodokumentace bude také provázet všechny následující etapy. Pořízená fotodokumentace bude součástí restaurátorské zprávy.

5.2.2. Etapa prekonsolidace

Nejprve dojde v místech největší míry materiálové degradace k předzpevnění, aby se předešlo během následujících etap restaurátorského zásahu dalšímu poškození odlučováním originálního kamenného materiálu. Pro předzpevnění bude použit konsolidant na bázi esteru kyseliny křemičité, např: KSE 500 Remmers nebo Porosil Z Aqua Bárta, a budou dodrženy technologické postupy výrobců.

5.2.3. Etapa čištění

5.2.3.1. Mechanické čištění

Nejprve bude dílo zbaveno hrubých reziduí (atmosférického znečištění, biologického napadení) suchou cestou. Mechanicky budou sejmuty případné nevyhovující tmelové doplňky z předchozích restaurátorských zásahů.

5.2.3.2. Čištění mokrou a chemickou cestou

Čištění mokrou cestou bude probíhat za citlivého použití regulovatelného tlakového parního čističe a s přispěním silonových kartáčků. Pro odstranění silných zčernalých krust bude potřeba vyhotovit několik zkoušek čistících činitelů. Jako vhodné čističe pro zkoušky

čištění budou použity například slabé kyseliny v gelu, tedy kyselé pasty (např. kyselý čistič FG Aqua Bárta) a cyklické nanesení roztoku hydrogenuhličitanu amonného (10-15%) s demineralizovanou vodou v buničínovém zábalu s několakahodinovým až dvoudenním působením bez vyschnutí zábalu. Po vyhodnocení těchto zkoušek bude zvolena adekvátní citlivá metoda pro zeslabení nebo úplné odstranění těchto zčernalých krust. Bude kladen důraz na nepřechištění a zachování autentické hodnotné ušlechtilé patiny.

5.2.3.3 Odstranění biologického napadení

Pro odstranění povrchového znečištění a přítomného biologického napadení bude proveden nástřík biologického detergentu Sanatop Liquid Stachema Profí. Pro hloubkovou likvidaci a delší působení bude závěrem čištění použít i Sanatop Liquid Prevent.

5.2.4. Etapa konsolidace

Lokální partie rozrušeného pískovcového materiálu budou napuštěny zpevňujícím prostředkem. Pro předzpevnění bude použit konsolidant na bázi esteru kyseliny křemičité, např. KSE 300 Remmers nebo Porosil Z Aqua Bárta, a budou dodrženy technologické postupy výrobců. Bude tak provedeno na základě zkoušek nasákavosti. Navrátí se tak degradovanému kamennému materiálu jeho soudržnost a pevnost, čímž se prodlouží jeho trvanlivost. Na konsolidaci bude kladen důraz zejména ve spodních partiích sochy a soklu, kde se již odloučila povrchová vrstva kamene.

5.2.5. Etapa plastické retuše

Plastická retuš bude probíhat po potřebné technologické pauze pro dozrání zpevňovacího prostředku aplikovaného během etapy konsolidace. Tmelení bude předcházet provedení materiálových zkoušek a vybraný materiál s vyšším stupněm porosity, barevností a granulometrií odpovídající okolnímu jemnozrnnému pískovci, bude použit k plastickému doplnění chybějících částí povrchu a plastickému sjednocení. Tyto použité tmely budou na vápeno-cementové bázi. Rozsah tmelení bude konzultován se zástupci NPÚ a investora.

5.2.6. Etapa barevné retuše

V této etapě dojde k barevnému sjednocení všech nově vzniklých plastických doplňků tak, aby celek sochy působil harmonicky. Barevné retuše budou prováděny pigmenty pojenými ve vápenné vodě nebo ethanolu, které budou fixovány závěrečným zpevňujícím postříkem na bázi organokřemičitanů.

5.2.7. Etapa hydrofobizace a biocidní ochrany

Celý povrch sochy bude opatřen závěrečným postříkem biocidního (Sanatop Prevent) a hydrofobního (Porosil VV) prostředku za účelem zamezení případného biologického napadení a namáhání povrchu sochy změnami vlhkostního režimu.

6. Doporučený režim památky

Vzhledem k exteriérové expozici památky bude nutná pravidelná kontrola a případná údržba díla, například hydrofobní a biocidní ošetření povrchu, nejlépe v pětiletém intervalu. Veškeré úkony spojené s údržbou a preventivní ochranou památky či restaurováním musí provádět osoba s patřičnou kvalifikací.

7. Přílohy

Návrh sochy sv. Václava pro Karlův most od Josefa Führicha (August Anton Glückselig: Das Standbild St. Wenzels auf der Karlbrücke in Prag, Libussa 1859)

8. Grafická dokumentace

Druh poškození a povrchové doplnění je obdobné ze všech stran sochy

9. Fotodokumentace

